

КАТАФРАКТАРІЇ – ВАЖКООЗБРОЄНА КІННОТА ВІЗАНТІЙСЬКОЇ АРМІЇ

Основу могутності будь-якої суверенної держави складає армія. Візантійська імперія, яка проіснувала понад тисячу років, володіла неперевершеною військовою машиною. Армія імперії забезпечувала їй експансію в кращі часи існування і допомагала стримувати натиск агресивних сусідів у роки занепаду. Метою цієї роботи є з'ясування особливостей організації і функціонування найпотужнішого підрозділу візантійської армії катафрактаріїв – важкої кавалерії.

Відомо, що армія Візантійської імперії складалася з підрозділів піхоти, кавалерії, а в період пізнього середньовіччя – артилерії. Візантія, крім цього мала потужний військовий флот. Після військово-адміністративної реформи імператора Іраклія I (610–641 рр.) візантійська армія отримала нові принципи формування. Територія країни поділялася на військово-адміністративні округи – феми, влада в яких перебувала в руках військових командирів – стратигів. Число фем досягло в XI ст. 38 [1, с. 103]. На території кожної феми мешкали вільні селяни, які отримували від держави пільгові наділи землі. Продавати такі наділи заборонялося. За ці наділи вони повинні були виконувати військову службу. Наділ передавався у спадок, як і військовий обов'язок. Таких військовозобов'язаних селян у Візантії називали стратіотами. З їх числа формувалися й підрозділи катафрактаріїв, тобто, важкоозброєних кіннотників [3, с. 144–145].

Візантійських катафрактаріїв часто порівнюють з західно-європейськими лицарями. За військовими функціями, а також за озброєнням і оснащенням підрозділи катафрактаріїв і лицарів мали багато чого спільного. Водночас, якщо порівняти ці підрозділи за критерієм дисципліни і організації, то неважко помітити корінну відмінність. Лицарські підрозділи були феодальним ополченням зі слабкою організацією. Кожен лицар на полі бою діяв самостійно, не зважаючи на загальний військовий план. Катафрактарії були організовані у стійкі і постійні тактичні підрозділи, які називалися банди, або арифми, чисельністю 300–400 кавалеристів і строго підпорядковувалися своїм командирам і головнокомандуючому. Військові частини візантійської армії мали навіть окремі елементи уніформи. Зокрема, катафрактарії вирізнялися на тлі інших кінних підрозділів плащами особливого кольору і форми. На верхівках шоломів важкоозброєні кіннотники прикріплювали пучки кінського волосся відповідного кольору, що означало приналежність до того, або іншого загону кіннотників [2, с. 44].

Кожен катафрактарій під час бойових дій використовував захисне спорядження. Важливим елементом бойового оснащення кіннотника була важка кольчуга, довжина якої сягала стегон. Одним із захисних елементів воїна була кіраса, яка прикріплювалася поверх кольчуги. Лати з твердої, спеціально виготовленої шкіри, прикривали ноги, а руки захищалися бойовими рукавицями. Бойове оснащення кіннотника доповнював невеликий круглий щит, який теж мав колір відповідного підрозділу. Легкий бавовняний плащ і тепла накидка, яка використовувалася також як ковдра, теж мали колір однорідний з кольором відповідної військової частини. Бойовому коню, який перебував у перших рядах військових порядків, теж призначалися відповідні захисні предмети: кольчуга, накидки і т.п. [2, с. 45].

Головним компонентом бойового оснащення катафрактарія, зрозуміло, була зброя. Історичні джерела дають нам можливість реконструювати озброєння візантійського кіннотника. Головним елементом озброєння катафрактарія був спис – контаріон. Древяно його було дещо коротшим і тоншим ніж у інших видів списів, тому такий спис можна було застосовувати як дротик, тобто, металеве знаряддя. Наконечник контаріона прикрашався невеликим прапорцем кольору відповідного підрозділу. Кожен катафрактарій мав на озброєнні парамеріон – важку довгоклинкову холодну зброю схожу на шаблю з клинком незначної кривизни довжиною близько 80–90 см. Поряд з цим кіннотник мав на озброєнні двогострий меч – спатіот. Щоправда, парамеріон з'явився на озброєнні візантійців після військових нововведень успішного імператора-полководця Никифора Фоки (963–969 рр.). Невід'ємною частиною озброєння катафрактарія був лук і бойова сокира, які разом із сагайдаком для стріл кріпилися до сідла. Завершував перелік зброї кинджал [2, с. 45].

Тактичні прийоми застосування катафрактаріїв на полі бою були традиційні. Зокрема, тривалий час використовувалася фаланга, тобто порядок, згідно з яким, катафрактарії шикувалися в чотири, або вісім шеренг для наступу на противника. Пізніше, для лобової атаки візантійські стратіги почали застосовувати клин. Клин – це бойовий порядок, при якому перша шеренга катафрактаріїв мала 25 кіннотників, друга – 30, четверта – 40 і т.д.

Пік застосування і слави катафрактаріїв припадає на період правління імператорів Македонської династії, особливо Василя II Болгаробойця [4, с. 321]. В часи економічного і політичного занепаду Візантії, коли під впливом розвитку феодальних відносин розкладаються фемна організація війська і стратіотські господарства, замість важко озброєних візантійських кавалеристів імператори використовують варварів-найманців. Це істотно ослабило військо, що й стало однією з причин падіння імперії у 1453 році.

Список використаних джерел:

1. Васильев А. А. История Византийской империи: Византия и крестоносцы / А. А. Васильев. – Петербург : АCADEMIA, 1923. – 120 с.
2. Коггинс Дж. Эволюция вооружения Европы. От викингов до Наполеоновских войн / Дж. Коггинс. – М. : ЗАО Центрполиграф, 2009. – 254 с.
3. Острогорский Г. История Византийского государства / Г. Острогорский. – М. : Сибирская Благовонница, 2011. – 895 с.
4. Успенский Ф. И. История Византийской империи. Македонская династия. – М. : Астрель, АСТ, 2011. – 376 с.